

III

Temat: Słowianie i Węgrzy. Lekcja 25,26

SŁOWIANIE – PLEMIONA, STRUKTURA SPOŁECZNA, WIERZENIA

1. Słowianie - najliczniejsza etnicznie i językowo indoeuropejska grupa ludnościowa w Europie, zamieszkująca głównie środkową, wschodnią i południowo-wschodnią część tego kontynentu. Zwyczajowo dzielą się na Słowian wschodnich (Rosjanie, Ukraińcy, Białorusini), zachodnich (Polacy, Czesi, Słowacy) i południowych (Serbowie, Chorwaci, Słoweńcy, Macedończycy, Bułgarzy). Jako wspólnota językowa wykształcili się ok. połowy I tysiąclecia n.e. z bałto-słowiańskiej grupy językowej. Pierwotne siedziby przodków Słowian znajdowały się w południowej części wschodnioeuropejskiej strefy leśnej oraz na pograniczu strefy leśno-stepowej. Wg źródeł archeologicznych i źródeł pisanych z VI w., uformowanie się i krystalizacja kultury słowiańskiej miały miejsce u schyłku IV i w początku V w. na terenach rozciągających się od podnóża Wschodnich Karpat, aż po Prypeć i środkowy Dniepr. Tereny te stanowiły obszar wyjściowy dla wielkiej ekspansji Słowian w V i VI w., w wyniku której zasiedlili oni obszary pomiędzy Odrą, Łabą i Soławą, aż do Półwyspu Jutlandzkiego na zachodzie, Bałkany, Peloponez na południu, a także tereny Czech, Moraw i Węgier oraz dorzecze Dniepru i górnej Wołgi na północnym wschodzie. Źródła pisane wymieniają trzy główne ludy słowiańskie: Wenedów, Antów i Sklawinów. Od wczesnego średniowiecza Słowianie zaczęli być wypierani z Peloponezu i dorzecza środkowej i dolnej Łaby. Ludność słowiańska międzyrzecza Łaby i Odry uległa germanizacji, podobnieczęściowo zasymilowani zostali Słowianie na terenie Niziny Węgierskiej i późniejszej Rumunii. Sławizacji ulegli natomiast koczowniczy Protobułgarzy osiedleni na Bałkanach. Podział plemion słowiańskich Słowianie Zachodni Południowi Wschodni plemiona polskie plemiona pomorskie plemiona połabskie: Wieleci, Serbowie Łużyccy. Obodryci Czesi Morawianie Słowacy Słoweńcy Chorwaci Serbowie plemiona ruskie plemiona białoruskie plemiona ukraińskie

2. Struktura społeczna W drugiej połowie I tysiąclecia struktura społeczna Słowian ulegała przemianom. Rozkładowi uległa wspólnota pierwotna choć kult przodków i wspólna własność ziemi przetrwały jeszcze wieki. Coraz większe znaczenie zyskiwała rodzina, jako podstawa struktury społecznej. Z biegiem czasu wspólnotę rodową zastępowała wspólnota terytorialna – u plemion polskich było to opole, u Słowian południowych – żupa, u plemion ruskich mir i wierw. Olbrzymią rolę odgrywał wiec czyli zgromadzenie wszystkich wolnych członków, które decydowało o wszystkich ważnych sprawach. Wiec wybierał m.in. przywódcę, którego nazywano starostą (Manteuffel). Początkowo wszyscy członkowie wspólnoty byli sobie równi jednakże wraz z upływem czasu społeczność uległa rozwarstwieniu na warstwę uprzywilejowanych bogaczy, z których wykształca się możni oraz na pozostałych członków wspólnoty, którzy choć wolni są ubodzy. Często zadłużali się u warstwy bogaczy i byli od nich uzależnieni. Oprócz tego niewielką część społeczności stanowili niewolnicy, wywodzący się głównie spośród jeńców wojennych. Opole – wspólnota terytorialna oparta na więziach sąsiedzkich. Grunty orne w opolu były podzielone między poszczególne rodziny. Częścią wspólną były lasy, pastwiska i wody – użytkowano je wspólnie.

3. Wierzenia

Słowianie oddawali cześć siłom przyrody.

Czcili: Słońce – jego personifikacją był bóg Swarożyc

2boga Wita – bóg wiatru i urodzaju. Nadawano mu różne imiona: na Rugii zwano go Swantowitem (Świętowitem), w Szczecinie Trygławem (Trygławem), w Wołogoszczy – Jarowitem oddawano cześć duchom przyrody: leśnym, rzeczonym itp. Tylko niektórzy Słowianie budowali bogom świątynie (kąciny, gontyny).

Największa była świątynia Swantowita na Rugii – Arkona. Większość plemion słowiańskich nie budowała świątyń, oddając bogom cześć pod gołym niebem i składając im ofiary. Każda rodzina czciła swoich przodków. Uważano, że duchy są zawistne i zazdroszczą żyjącym dlatego karmiono je i pojono by uchronić rodzinę od ich zemsty.

4. Struktura polityczna Rodziny zamieszkiwały wspólnotę terytorialną – opole. W ramach tej wspólnoty sprawowano sądy. Wspólnoty terytorialne łączyły się w plemiona – jednostki wyższego rzędu. Plemieniem rządził wiec, który na czas wojny wybierał wodza – księcia. Dążył on do przedłużenia władzy zwierzchniej również na czas pokoju, chcąc ją przekształcić we władzę dziedziczną. Plemiona łączyły się w związki plemion czyli tzw. wielkie plemiona.

Okolo 3000 r. p.n.e ludy ugrofińskie zajmujące tereny nad Kamą, między zakolem Wołgi i Uralu rozbiły się na dwie grupy: fińską, która dała początek dzisiejszym Finom i ugrzyjską z której wywiedli się dzisiejsi Węgrzy. Od I tysiąclecia p.n.e pod wpływem kontaktów z ludami irańskimi, a następnie bułgarsko-tureckimi. Prawęgrzy stali się hodowcami koni i przeszli na koczowniczy tryb życia. W połowie pierwszego tysiąclecia naszej ery Węgrzy znaleźli się między Donem a Morzem Czarnym, gdzie zostali uzależnieni od Chazarów. W IX w. wyparci przez Pieczyngów przesunęli się na tereny między Bohem a Prutem i Seretem nazwanym „Międzyrzeczem”. Stworzyli związek siedmiu plemion na czele, którego stał Arpad syn Almosa. Klęska jakiej doznali Madziarzy w wojnie z Bułgarami w 895 roku zachęciła do nowego ataku Pieczyngów, którzy zmusili Węgrów do dalszej wędrówki.

Okolo 900 r. Węgrzy zdobyli Panonię a w 906 r. ostatecznie zniszczyli państwo wielkomorawskie. Przez pół wieku najazdy węgierskie były plagą dla Niemiec, Bizancjum i Włoch. Wreszcie Otto I pokonał w 955 r. Węgrów nad rzeką Lech, a cesarz bizantyjski opanował w 970 r. linię Dunaju zakończył się etap węgierskich napadów na Europę. W przejściu Węgrów do życia rolniczego dużą rolę odegrała miejscowa ludność słowiańska od dawna trudniąca się uprawą roli.

Organizacja państwa węgierskiego nastąpiła za panowania Gezy (970-997) i Stefana I (997-1038). Geza sprowadził do kraju niemieckich misjonarzy i w 974 r. przyjął chrzest. Wśród misjonarzy znalazł się też biskup praski Wojciech, który był wychowawcą syna Gezy Vajka, któremu na chrzcie nadano imię Stefan.

W realizacji dzisiejszego tematu pomocna będzie analiza materiału audiowizualnego:

Słowianie - <https://www.youtube.com/watch?v=W1t9f2X9fmM>

Zadanie domowe

Opisz pochodzenie Słowian

Temat: Ziemie polskie do X wieku. Lekcja 27

1. Pierwsi mieszkańcy ziem polskich

a) najstarsze ślady osadnictwa na ziemiach pol. sięgają 500 tys. lat p.n.e. (znaleziska z okolic Trzebnicy)

b) okolo 100 tys. lat p.n.e. na ziemiach polskich żyli neandertalczyki. Homo sapiens pojawili się okolo 40 tys. lat temu

c) w okresie od V do II tys. p.n.e. większa część ziem między Odrą a Bugiem została zasiedlona. Ludność trudniła się już rolnictwem i hodowlą. W okolicy Krzemionek Opatowskich powstała jedna z największych w Europie kopalni krzemienia (krzemień pasiasty), z którego wyrabiani narzędzia i którym handlowano.

d) na ziemiach polskich osiedlało się wiele ludów, o których wiedzę czerpiemy jedynie z badao archeologicznych. kultura łużycka(XV –IV w. p.n.e.) –powstała na ziemiach pol. i na obszarze Łużyc na przełomie epoki brązu i żelaza. Jedną z osad obronnych wznoszonych

przez tą kulturę jest Biskupin. kultura pomorska(V –IV w.p.n.e.) kultura lateoska– była tworzona przez Celtów do początku naszej ery.miejsca Celtów zajęli Germanie, którzy w V w. przenieśli się na zachód. Ich miejsce w V –VI w. zajęły plemiona słowiańskie.

2. Słowianie na ziemiach polskich.

a) plemiona słowiańskie osiedliły się w V –VI w.

b) uwarunkowania rozwoju Słowian ziemie polskie były położone z dala od centrów cywilizacyjnych, ziemie polskie pokryte były gęstymi, pierwotnymi puszciami. Ludność osiedlała się głównie w dolinach rzek, bardzo niska gęstość zaludnienia. Skutkiem tego było rozproszone osadnictwo.

c) zajęcia ludności: rolnictwo– początkowo gospodarska żarowa (wypaleniskowa), później gospodarka przemienno –odłogowa. Uprawiano: proso (inne zboża rzadziej), groch, soczewicę, warzywa. Hodowano: bydło, trzodę chlewną, drób.dodatkowo ludność zajmowała się myślistwem, bartnictwem i rybołówstwem gospodarstwa były praktycznie samowystarczalne –bardzo ograniczona wymiana handlowa

d) ludność żyła w niewielkich osadach składających się z kilku chat

3. Organizacja społeczna Słowian.

a)podstawową jednostką organizacji społecznej był ród, złożony z kilku spokrewnionych rodzin

b) kilka rodów mieszkających obok siebie tworzyło wspólnotę sąsiedzką –opole. Mieszkańcy Opola współpracowali ze sobą podczas pokoju i wojny. Centrum opola stanowił gród– schronienie ludności podczas wojny, miejsce odprawiania ceremonii religijnych i miejsce gdzie spotykała się starszyzna, która dbała o prawo i porządek, rozstrzygała konflikty, podejmowała decyzje dotyczące całego opola.

c)kilka opoli tworzyło plemię. Plemiona:zapewniały swoim członkom obronę, stanowiły własne prawa, uśmierzały konflikty, organizowały wspólne przedsięwzięcia np. budowę grodów, dróg, mostów, zasieków granicznych.Wszyscy wolni mężczyźni stanowili wiec,który decydował o sprawach plemienia i wybierał spośród siebie księcia. Książę: dowodził stałą drużyną zbrojnych, a także pospolitym ruszeniem podczas wojny, przewodził ceremoniom religijnym.

4. Plemiona polskie. Znamy ich nazwy z przekazu Geografa Bawarskiego z IX w. Nie wymienił on jednak żadnego plemienia na Pomorzu Środkowym i Wschodnim, na Mazowszu czy w Wielkopolsce. Informacje o nich czerpiemy z badań archeologicznych.a) Wolinianie i Pyrzycanie mieszkali na Pomorzu Zachodnim.

b) na Śląsku mieszkali: Bobrzanie (dorzecze rzeki Bóbr) Dziadoszanie (Dolny Śląsk), Ślężanie (okolice Góry Ślęża), Opolanie (okolice dzisiejszego Opola), Gołyszycy (u źródeł Odry)

.c) Wiślanie mieszkali w Małopolsce między Wisłą , a Sanem.

d) Lędzianie mieszkali w okolicach Przemyśla.

e) na Mazowszu żyli Mazowszanie.

f) na Pomorzu –Pomorzanie.

g) w Wielkopolsce mieszkali Polanie (okolice Poznania i Gniezna) i Goplanie (nad Jeziorem Gopło).

Pierwsze państwa plemienne. Wzrost demograficzny i gospodarczy zapoczątkował proces tworzenia się państw plemiennych: rozwój gospodarczy spowodował pojawienie się nadwyżek żywności, dzięki nadwyżkom książę może stworzyć dwór oraz stałą drużynę zbrojnych, która pobierała daniny i stanowiła o potęgze plemienia wojny międzyplemienne o łupy i niewolników były jednym ze źródeł bogactwa, sprzedaż niewolników kupcom bizantyjskim i muzułmańskim w zamian za towary luksusowe: broń, odzież, monety,

ozdoby, wpływała na znaczenie plemienia i jego bogactwo, wojny przyczyniły się do zmian organizacji plemion: opozycja księcia umocniła się – funkcja ta stała się dziedziczna, zmalało znaczenie wiecu, od którego książę w znacznym stopniu się uniezależnił, wzrosło znaczenie drużyny, w której służyli już zawodowi wojownicy, również pochodzenia obcego; drużynnicy byli na utrzymaniu księcia (otrzymywali dary, udział w łupach wojennych i daninach) wzrosło znaczenie i bogactwo starszyny plemiennej, współpracującej z księciem utrwaliły się podziały społeczne uwarunkowane dostępem do władzy i posiadanym majątkiem, część plemion znikła, a część znacznie się umocniła dzięki prowadzonym wojnom, wojny międzyplemienne wymagały zawierania sojuszy, co przyczyniło się do powstania silniejszych związków plemiennych, z których powstały państwa plemienne.

Pierwszymi państwami plemiennymi na ziemiach polskich było państwo Wiślan (głównym grodem Kraków) i państwo Polan (głównym grodem Gniezno). Państwo Wiślan w IX w. zostało podbite przez państwo wielkomorawskie, które zagarnęło Małopolskę i Śląsk. Po jego upadku ziemie te przejęło państwo czeskie, które powstało na jego gruzach.

Początki państwa Polan.

a) siedziby plemienia Polan znajdowały się nad dolną i środkową Wartą, a ich głównym grodem było Gniezno.

b) książę Polan pochodził z rodu Piastów. Informacje o nim czerpiemy z XII – o wiecznej kroniki Galla Anonima. Wymienia on legendarnych przodków Mieszka I : Siemowita, Leszka i Siemomysła.

c) informacje o rozprzestrzenianiu się państwa Polan czerpiemy ze źródeł archeologicznych. Polanie rozpoczęli podbój sąsiednich plemion w latach 20-ych X w. (badania dendrochronologiczne) i do połowy X w. opanowali całą Wielkopolskę. Największe grody to: Gniezno, Poznań, Giecz, Ostrów Lednicki

.d) o sukcesie Polan zdecydowały: zdolności przywódcze książąt, silna drużyna zbrojnych, w której służyli również wojownicy normañscy niszczenie ośrodków władzy na podbitych obszarach i stawianie własnych grodów, obsadzanych drużyną

Zadanie domowe

Opisz proces tworzenia się państwa Polan